

הפלשתים יראים ממנו עשרים שנה לאחר מותו כדרך שהיו יראים ממנו עשרים שנה בחייו".

רק לאחר פטירתם של בני דורו של יוסף ("כל אחיו וכל הדור ההוא") – נשכח זכרו של יוסף ופגה לגמרי השפעתו על מצרים, דבר שאיפשר את התחלת השעבוד (כדברי חז"ל²⁵: "כל זמן שהיה אחד מהם קיים, מאותן שירדו למצרים – לא שעבדו המצרים בישראל"²⁶).

(לקוטי שיחות ח"ו ע' 28 ואילך)

הוצר החכמה

ח

וַיִּקְרָא מֶלֶךְ חָדָשׁ עַל מִצְרַיִם אֲשֶׁר לֹא יָדַע אֶת יוֹסֵף (א, ה)

"רב ושמואל: חד אמר – חדש ממש, וחד אמר – שנתחדשו גזרותיו" (רש"י)

אוצר החכמה

יש לשאול: לשם מה מזכיר רש"י את שמותיהם של רב ושמואל, בניגוד לדרך שלא להזכיר את שמותיהם של בעלי הפירושים?

ויש לומר, שכוונת רש"י בכך היא לומר שמחלוקת זו בין רב ושמואל נובעת מהבדלי השיטות הידועים שביניהם:

25. שמות רבה פ"א, ת. וראה לקוטי שיחות חט"ז ע' 15 הערה 37, ובשולי הגליון.
26. ולפי זה יובן שאין סתירה לכך מדברי המדרש (שמות רבה פ"א, ד) "כל זמן שיוסף היה קיים לא היה להם משוי של מצרים, מת יוסף נתנו עליהם משוי": עם פטירת יוסף החלה במעט לפוג השפעתו על מצרים, ולכן כבר התחיל "משוי של מצרים" על ישראל; אבל השעבוד ממש התחיל רק לאחר שנפטרו גם בני דורו של יוסף, והשפעתו פסקה לחלוטין.

וראה גם בפירוש מהרז"ו לשמות רבה שם: "כל זמן שהיה יוסף קיים – היו חשובים ונכבדים בעבור יוסף, ולא היה עליהם אפילו משא של שאר אנשי מצרים; וכשמת יוסף – ירדו מכבודם, וניתן עליהם משא של אנשי מצרים. אך אחר כך, במות כל אחד מאחיו והע' נפש, ניתוסף עליהם מעט מעט, עד שבמות האחרון החזיקום לעבדים".

מצינו בגמרא²⁷: "הלכתא כרב באיסורי, וכשמואל דיני". כלומר: רב עסק בעיקר בהלכות איסור והיתר, הלכות שבין אדם למקום, ולכן ההלכה היא כמותו בעניינים אלו; ואילו שמואל עסק בעיקר דיני ממונות, הלכות שבין אדם לחברו, ולכן ההלכה היא כמותו דיני אלו²⁸.

ויש לומר, שהבדל זה התבטא גם בדרכיהם של רב ושמואל בפירוש המקראות: רב נטה לפרש את הדברים מנקודת מבט המדגישה את העניינים שבין אדם למקום, ואילו שמואל - מנקודת מבט המדגישה את העניינים שבין אדם לחברו²⁹.

ובענייננו:

אוצר החכמה

[1234567] אה"ח

מטרת הכתוב כאן היא לתאר את גודל רשעותו של פרעה, שהתנכר לבני ישראל ורדה בהם, למרות הטובה שגמל יוסף למצרים בעבר (שהרי אפילו אם היה זה מלך חדש, לא ייתכן שלא שמע על מעשיו הכבירים של יוסף בדור שקדם לו).

ובכך נחלקו רב ושמואל: רב מפרש שדברי הכתוב "ויקם מלך חדש" באים להעצים את רשעותו של פרעה כלפי הקב"ה, ואילו שמואל מעדיף לפרש שהכוונה היא להעצים את רשעותו של פרעה כלפי בני ישראל.

ולכן מפרש שמואל שלא היה זה מלך חדש ממש, אלא אותו מלך שהיה בימי יוסף³⁰ - שכן עובדה זו מעצימה את רשעותו וכפיות הטובה שלו כלפי בני ישראל: מאחר שהיה זה אותו מלך שיוסף הציל את מלכותו מרעב - היה עליו להיות אסיר תודה כלפי יוסף, והטלת השעבוד על בני ישראל היא כפיות טובה חמורה מצדו³¹. זאת על-אף שמנקודת מבט שבין

27. בכורות מט, ב. וש"נ.

28. כדברי הרא"ש - בבא קמא פרק ד ס"ד.

29. ראה גם ביאורי החומש לספר בראשית, כרך ב ע' רכ.

30. אמנם לא נתפרש בפרש"י ובדברי חז"ל מי מבין שני החולקים הוא שאמר כל פירוש [אלא רק "חד אמר .. וחד אמר". וכן בכמה מקומות]; אבל בפשטות מסתבר, שהדעה הראשונה היא דעתו של רב, שהוזכר ראשון, ואילו הדעה השנייה היא של שמואל, שהוזכר שני. וכן מתבאר מתוך דברי הרדב"ז (בפירושו על הרמב"ם - הלכות מעשר שני פ"ו ה"ג).

31. וראה רבינו בחיי כאז.

אדם למקום מפחית הדבר את רשעותו – שכן היתה לו אפשרות להצדיק את עצמו כלפי הקב"ה, בטענה שבני ישראל באו לארצו וקיבלו עליהם מרצונם את עול מלכותו³², ולכן יש לו הזכות לרדות בהם.

אוצר החכמה

ואילו רב לשיטתו מעדיף לפרש שהיה זה מלך חדש ממש, שכן העובדה שמדובר במלך חדש מעצימה את רשעותו כלפי הקב"ה: מאחר שהיה זה מלך חדש, שקם כשבני ישראל כבר היו במצרים – לא היתה לו אפשרות להצדיק את עצמו כלפי הקב"ה בטענה שבני ישראל באו לארצו וקיבלו עליהם מרצונם את עול מלכותו. [זאת על-אף שהדבר מפחית את רשעותו מנקודת מבט שבין אדם לחברו, שהרי לא היה זה אותו המלך שהיה אסיר תודה ליוסף].

(לקוטי שיחות חט"ז ע' 1 ואילך)

ט

וַיֹּאמֶר אֵל עַמּוֹ הִנֵּה עִם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל רַב וְעֲצוֹם מִמֶּנּוּ. הֲבֵיאָה נְתִיחָמָה לוֹ פֶּן יִרְבֶּה וְהָיָה כִּי תִקְרָאנָה מְלַחְמָה וְנוֹסֵף גַּם הוּא עַל שְׂנְאֵינוּ וְנִלְחַם בָּנוּ וְעָלָה מִן הָאָרֶץ
(א, ט-י)

"שלושה היו באותה עצה: בלעם ואיוב ויתרו. בלעם שיעץ – נהרג; איוב ששתק – נידון בייסורין; יתרו שברח – זכו בניו וישבו בלשבת הגזית" (שמות רבה פ"א, ט)

דברי המדרש דורשים ביאור:

(א) מדוע נענש בלעם בעונש כה קשה על כך שיעץ עצה רעה לישראל – והרי בלעם היה יועצו של פרעה, ותפקידו היה ליעץ לו לטובתו

32. ובפרט שיעקב עצמו נהג בו כבוד מלכות (ויגש מז, ז-י ובפרש"י).

לח

וַיְהִי בַּחַיִּים הַזֶּה וַיָּבֵא הַבַּיִתָּה לַעֲשׂוֹת מְלֹאכְתּוֹ וְאִין אִישׁ
מֵאֲנָשֵׁי הַבַּיִת שֵׁם בְּבֵית (לֵט, יא)

"לעשות מלאכתו - רב ושמואל: חד אמר - מלאכתו ממש, וחד אמר - לעשות צרכיו עמה, אלא שנראית לו דמות דיוקנו של אביו וכו'" (רש"י)

יש לשאול: לשם מה מזכיר רש"י את שמותיהם של רב ושמואל, בניגוד לדרך שלא להזכיר את שמותיהם של בעלי הפירושים? אוצר החכמה
ויש לומר, שכוונת רש"י בכך היא לומר שמחלוקת זו בין רב ושמואל נובעת מהבדלי הגישות הידועים שביניהם:

מצינו בגמרא¹⁵¹: "הלכתא כרב באיסורי, וכשמואל בדיני". כלומר: רב עסק בעיקר בהלכות איסור והיתר, הלכות שבין אדם למקום, ולכן ההלכה היא כמותו בעניינים אלו; ואילו שמואל עסק בעיקר בדיני ממונות, הלכות שבין אדם לחברו, ולכן ההלכה היא כמותו בדינים אלו¹⁵².

ויש לומר, שהבדל זה התבטא גם בדרכיהם של רב ושמואל בפירוש המקראות: רב נטה לפרש את הדברים מנקודת מבט המדגישה את העניינים שבין אדם למקום, ואילו שמואל - מנקודת מבט המדגישה את העניינים שבין אדם לחברו.

ובענייננו:

מאחר שפרשה זו בכללותה עוסקת בעניין צדקתו של יוסף, מן הראוי לפרש גם את המלים "לעשות מלאכתו" בדרך המבטאת זאת.

ולכן מעדיף רב את הפירוש "מלאכתו ממש"¹⁵³, שכן לפי הפירוש

151. בכורות מט, ב. וש"נ.

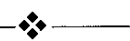
152. ראה רא"ש ב"ק פ"ד ס"ד.

153. למרות שמזה שהפסוק מוסיף "ואין איש מאנשי הבית שם בבית", משמע יותר כמו הפירוש השני - שיוסף בא לעשות "מלאכה" כזאת שדורשת מצב שבו אין איש בבית.

השני – "לעשות צרכיו עמה" – עמד יוסף לבצע איסור שבין אדם למקום, ויש בכך פגיעה בצדקתו של יוסף;

ואילו שמואל מעדיף את הפירוש "לעשות צרכיו עמה", שכן דוקא פירוש זה מדגיש את צדקתו של יוסף בעניינים שבין אדם לחברו – שלא נתפנה "לעשות צרכיו עמה" אלא בשעה ש"אין איש מאנשי הבית שם בבית", אבל כל עוד היו אנשים בבית, והיה עליו לשרתם – הקפיד שלא להתבטל ממלאכתו.

(לקו"ש חט"ז ע' 10)

למ

אוצר החכמה

וַתִּתְפַּשְׂהוּ בְּבִגְדוֹ לְאֹמֶר שְׂכָבָה עִמִּי וַיַּעֲזֹב בְּגָדוֹ בַּיּוֹדָה וַיֵּנָם וַיֵּצֵא הַחוּצָה (ל"ט, יב)

"באותה שעה באתה דמות דיוקנו של אביו ונראתה לו בחלון"
(סוטה לו, ב)

צריך ביאור: מדוע לא היה די בכך שיוסף ייזכר ביעקב אביו, והיה עליו לראות את "דמות דיוקנו" דוקא?
ויש לומר:

לפי ההלכה יש מקום להסתפק אם מותר היה ליוסף למסור את נפשו כדי לעמוד בניסיון – שהרי דינו של יוסף היה כדין בן נח, ולפי דעות מסויימות¹⁵⁴ בן נח אינו מחוייב במסירות נפש, והדבר אף אסור עליו (שהרי נאסר על בני נח לאבד את עצמם לדעת, כפי שדרשו חז"ל על הפסוק "ואך את דמכם לנפשותיכם אדרוש"¹⁵⁵).

ולשם כך "נראתה לו דמות דיוקנו של אביו" – יעקב:

154. ראה 'אנציקלופדיה תלמודית' ערך בן נח. וש"נ.

155. נח ט. ה ובפרש"י.